

Jan Hus

1415 – 2015

Někdy je nutné klást si vysoké cíle. V letošním roce, kdy uplyne šest set let od mučednické smrti Jana Husa, jedné z nejvýraznějších postav našich dějin, a více než šedesát let od posledního filmu, který v režii Otakara Vávry, jedné z nejvýraznějších osobností naší kinematografie, ztvárnil jeho život, přichází Česká televize se svým historickým triptychem Jan Hus. Již sám o sobě takový kontext zvedá velká očekávání. Zvedá je právem a sdílíme je i my. Natočit skvělý film se silným příběhem a dokonalým řemeslným provedením totiž už samo o sobě není snadné. Avšak natočit takový film, jehož příběh se navíc odehrává před několika sty lety a je ze všech myslitelných úhlů zmapován stovkami stran odborných studií, klade na tvůrce ještě daleko větší nároky. Už od prvních okamžiků, od propracovaného scénáře Evy Kantůrkové přes herecké nasazení, zkušenou režii Jiřího Svobody až po hudbu Michaela Kocába má ale trilogie Jan Hus velké šance v takto náročném úkolu obstát. A stát se nejen součástí zlatého fondu České televize, ale díky spolupráci s francouzsko-německou stanicí ARTE, která se na filmu v roli koproducenta podílela, oslovit diváky v celé Evropě.

Jan Hus je jedním z největších projektů v historii České televize a jsem přesvědčen o tom, že je i důstojným příspěvkem k šestistému výročí úmrtí největšího českého reformátora.

Petr Dvořák,
generální ředitel České televize

Šestisté výročí upálení Jana Husa je mimořádnou příležitostí uvést mediální obraz této významné osobnosti naší historie do souladu s její mravní silou a hloubkou. Jan Hus byl tradičně zobrazován jako lokální národní a sociální buditel, což zkresluje a umenšuje jeho skutečný historický význam. Husův příběh, který je ve své podstatě o tom, že snaha o život v pravdě může proti nám obrátit i naše nejbližší přátele a v konfliktu s mocí nás dovést až na smrt, je dnes stejně aktuální a naléhavý, jako byl ve středověku. Naším záměrem bylo zobrazit Jana Husa jako člověka, jehož motivace a životní postoje budou srozumitelné v kontextu dnešní doby a pro současného diváka. Významu Husova odkazu v rámci evropských dějin odpovídá i rozsah celé trilogie. Bezpochyby jde o jeden z nejnáročnějších projektů, do kterých se Česká televize kdy pustila.

Jan Maxa
ředitel Vývoje pořadů a programových formátů České televize
kreativní producent trilogie Jan Hus

V následujících dnech budou mít čeští, francouzští, němečtí a evropští televizní diváci možnost zhlédnout film, který Česká televize a kanál ARTE věnovaly jedné z největších osobností reformace a dějin náboženství, Janu Husovi, rektorovi pražské univerzity. Mistr Jan Hus, kterého inkvizice odsoudila ke kruté smrti na Kostnickém koncilu, se stal obětí nesmiřitelné křesťanské tradice a nelidské církve, nadčasovým symbolem odvážného muže, který se neváhá postavit moci a zemřít za svá přesvědčení, a je rovněž příkladem s velmi moderním odkazem. Evropský kulturní kanál ARTE touto koprodukcí naplňuje své hlavní poslání. Zanedlouho to bude již 25 let, co se Arte snaží sbližovat národy a budovat základnu evropské kultury. Společná výroba pořadů v oblasti hrané tvorby s našimi evropskými partnery významně přispívá k vůli zpřístupnit širokému publiku díla, která byla doposud výlučně národní záležitostí. Kanál ARTE je proto velmi potěšen, že se mohl podílet na této velké koprodukci, která má za cíl posílit spolupráci mezi Francouzi, Čechy a Němci v oblasti audiovizuální tvorby. Přál bych si, aby Jan Hus otevřel cestu dalším iniciativám, které budou v tomto snažení pokračovat nebo jej ještě rozšíří.

Gottfried Langenstein
Vice President
ARTE

To, že byl první koprodukční hraný film v rámci partnerské dohody televizní stanice ARTE s Českou televizí věnován pražskému reformátorovi Janu Husovi, má velkou symbolickou hodnotu. A to z mnoha důvodů: Především byl teolog a rektor nejstarší německé univerzity ústřední postavou evropských duchovních dějin pozdního středověku, člověk, který formuloval na základě vlastního zkoumání a v rámci výměny názorů s učením celého tehdy známého světa radikální, mimořádně vlivné teze (Trefně nazývá göttingenský profesor teologie Thomas Kaufmann roku 2015 Martina Luthera také „husitou“). Kromě toho se kříží v životní cestě Jana Husa mnohdy tragickým způsobem německá a česká historie – s následky po dlouhá staletí.

A potom: Neuvěřitelné drama! Učenec provokuje mocné tehdejší doby, neustoupí, protože je přesvědčen, že stojí na straně pravdy. Ačkoliv mu král přislíbí bezpečný doprovod, je pak obžalován při události století – na kostnickém koncilu a kráčí nezločně a neochvějně vstříc smrti. Česká republika, v níž má zfilmování historických látek dlouhou tradici, vzdává poctu této velké osobnosti, v její přitažlivosti i rozporuplnosti. Stanice ARTE je pyšná na to, že může uvedením tohoto jak napínavého, tak i chytrého filmu vzpomenout na Jana Husa téměř na den přesně 600 let po jeho smrti.

Andreas Schreitmüller
vedoucí hlavní redakce hraného a televizního filmu
ARTE

Jan Hus

Třídílný televizní film o Janu Husovi je jedním z největších televizních projektů současné České televize nejen svou náročností, ale především svým významem. Tragický osud tohoto velikána naší historie byl naposledy převeden na filmové plátno režisérem Otakarem Vávrou v roce 1954. Spisovatelka a historička Eva Kantůrková se osudem a odkazem betlémského kazatele zabývala dlouhou řadu let. Bylo tedy nabíledni, že se právě její román Jan Hus, poprvé vydaný v samizdatu, dočká nového filmového zpracování. Tvůrci, kteří se u jeho realizace sešli,

patří v Česku k nejrespektovanějším filmovým profesionálům, herce nevyjímaje. Díky nim má televizní film Jan Hus všechny atributy mimořádného filmového zážitku a je zároveň důstojnou oslavou historické osobnosti světového významu.

Spisovatelka Eva Kantůrková vede diváky příběhem mistra Jana Husa od počátku XV. století až ke kostnické hranici. Na rozdíl od tradovaného obrazu sociálního reformátora sledujeme Husovo myšlenkové a mravní drama, jež předběhlo o celé století zásadní zlom

evropského vývoje. Dramatický děj je ukotven ve spleťtém střetu názorů, ambicí a mocenských manipulací církevních i světských autorit – krále Václava IV., jeho bratra Zikmunda, pražského arcibiskupa Zbyňka, ambiciózních kardinálů a dvou, později dokonce tří papežů, kteří si dělají nárok na pastýřský stolec a z toho titulu i na odváděné daně.

Západní církev prochází těžkou mocenskou i mravní krizí. Jan Hus, mistr Karlovy univerzity a kazatel v Betlémské kapli, pocituje spoluzodpovědnost za osud rozštěpené církve ve vztahu k věřícím a dospěje k přesvědčení, že jediným východiskem z úpadku je víra v živého Krista a jeho učení. Volá po mravnosti těch, kteří mají být věřícím duchovními pastýři. To zesiluje zášť ze strany vysokého kléru i konkurujících farářů. Z původně akademické diskuse o platnosti tezí Johna Wyclifa se tak stává veřejná pře s politickými dopady na přetahování mezi světskou mocí a různými větvemi katolické církve. Husovým protipólem je vzdoropapež Baldassare Cossa, pirát, cynický kořistník, a dokonce snad i vrah.

Když se Hus ostře postaví proti prodeji papežských odpustků, kterými chce Cossa financovat válečné tažení, je exkomunikován a stává se de facto psancem.

Jedinou šancí, jak by Hus mohl opět pracovat a kázat, je přijetí předvolání na kostnický koncil. Hus si vymíní, že bude mít šanci své názory obhajovat před celým koncilem formou disputace. Realita je však jiná – pro kardinály je Hus jen dílčím problémem, s nímž si nechtějí špinit ruce, a pro Zikmunda představuje záruka Husovy ochrany nepohodlný slib, kterého se vzdá, když ohrožuje jeho vyšší mocenské zájmy. A ublížení pražští církevní hodnostáři a žárliví kolegové z univerzity, včetně Husova bývalého přítele Štěpána Pálče, se proti Husovi ostře vymezují a žádají jeho potrestání, i za cenu křivého svědectví.

Konečným rozsudkem koncilu nebyl odsouzen jen Hus, ale i jeho předchůdce, dávno mrtvý John Wyclif, jehož kosti nařídil tentýž koncil vykopat, spálit a popel rozptýlit v řece.

Jan Hus 1/3

Do příběhu vstupujeme ve chvíli, kdy mocenské spory králů Václava a Zikmunda sužovaly Čechy. Zikmund se chtěl zmocnit českého království, uvěznil Václava v Rakousích, nechal drancovat královský poklad, jeho vojáci vypalovali české vesnice. A odvážný kazatel Jan Hus volal z kazatelny: „I pes, i had si chrání svůj pelech! Jsou snad Češi horší než psi a hadí?“ Pak vzbouřil českou polovinu univerzity, když sepsal apelaci všem mistrům a zemskému sněmu.

Jan Hus veřejně kritizoval nepořádky v církvi, především způsob života Božích služebníků, například že nosí drahé šaty, nebo že vasedávají po hospodách a hrají hazardní hry. Byl přesvědčen, že hříšný kněz nemůže udělovat svátosti, nemůže být služebníkem Božím... Vysloužil si tím jejich nenávisť. Stěžovali si na něj u krále, u arcibiskupa, jezdili žalovat papeži. Obviňovali ho z šíření Wyclifova učení. A záviděli, že jeho Betlémská kaple byla pravidelně přeplněna věřícími, zatímco jejich kostely věřící navštěvovali jen sporadicky.

Vztahy mezi českou a německou částí univerzity, již tak dost napjaté kvůli rozdílným názorům na Wyclifovo učení, eskalovaly ve chvíli, kdy král Václav požádal univerzitní mistry, aby jej doprovodili na koncil v Pise. Pisánský koncil měl řešit dvojpapežství a potřeboval podporu českého krále a české univerzity. Václav zase od koncilu chtěl potvrzení titulu římského krále. Německá část univerzity se ale koncilu odmítla účastnit, a protože svými třemi hlasy proti jednomu českému získávala vždy většinu, král se rozhodl křivdu napravit Dekretem kutnohorským. Rozzlobení Němci na protest opustili Prahu.

Hádky o Wyclifovo učení, které bylo již dříve prohlášeno za kacířské, vedly k obvinění Štěpána Pálče, Husova kolegy a přítele, z kacířství u římského papežského stolce. Přes Husovo varování odjel Páleč do Říma, aby se obhájil, cestou ho ale v Boloni nechal zatknout a uvěznit kardinál Baldassare Cossa. Po návratu do Čech se Páleč díky prožitým útrapám a střetu s mocí změnil, jeho odvahy vystřídal strach. Mezi dosud věrnými přáteli Husem a Pálčem se objevily první pochybnosti a názorové neshody.

Jan Hus 2/3

Baldassare Cossa se stává „vzdoropapežem“ Janem XXIII. Jan Hus odsoudil odpustkovou papežovu bulu a papeže nazval Antikristem. Kupčení s odpustky způsobilo velkou vlnu nevole věřících a pro výstrahu ostatním byli popraveni tři rebelové. Rozhořčená reakce Jana Husa na jejich popravu přivolala na betlémského kazatele vyhoštění z církve. Jan Hus se stal psancem, i pouhý kontakt s ním ohrožoval jeho blízní, a musel opustit Prahu.

Ani doma, v Husinci, však nebyl v bezpečí. Přijal pozvání Jindřicha Lefla a odjel na jeho hrad, kde se mohl ukrýt. Tam ho navštívil Zikmundův posel Jan z Chlumu se vzkazem, aby Hus odjel do Kostnice, kde bude mít šanci se proti svému obvinění hájit. Královský glejt mu měl zajistit nejen

osobní bezpečí, ale také možnost vystoupit s disputací před kostnickým koncilem. Hus souhlasil, nechtěl dál žít v ústraní, jako kazatel chtěl plnit své poslání, lidem vykládat pravdu Písma. Věděl, že se do Kostnice sjela církevní elita a doufal, že všichni nebudou k jeho pravdě hluchí.

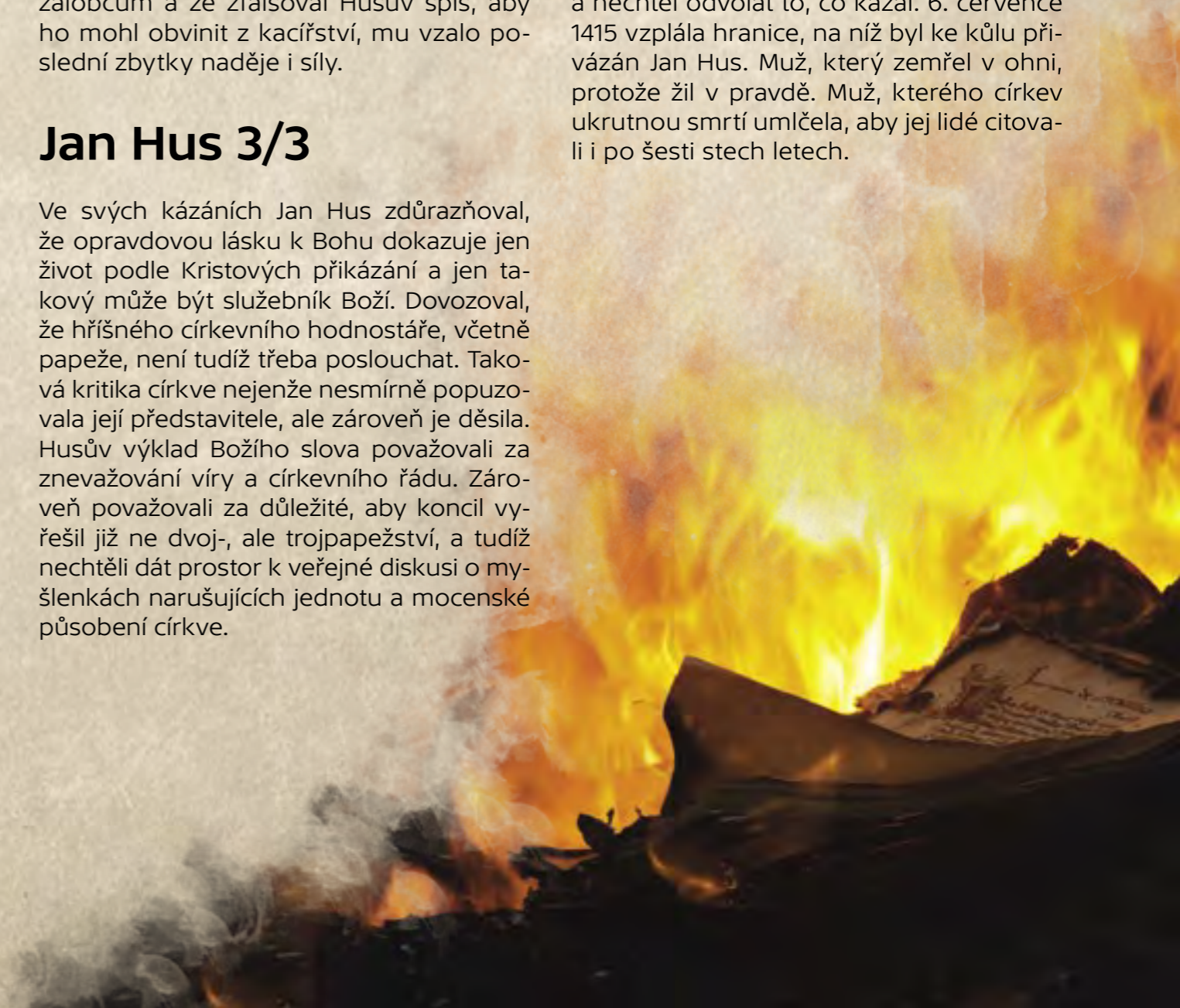
Že by si Zikmund neuvědomil, že papež nepodléhá světské moci, tedy králi? Hus nebyl v Kostnici přijat jako host koncilu, ale jako kacíř, který se těžce provinil proti církvi a její jednotě. Kostnický biskup ho zavřel do vězení a koncil ustanovil komisi, která měla posoudit Husovo kacířství. Členem komise byl také Štěpán Páleč a zoufalý Hus se k němu obrátil s nadějí, že konečně bude vypovídat někdo z jeho přátel. Zjištění, že Štěpán Páleč patří k hlavním žalobcům a že zfalšoval Husův spis, aby ho mohl obvinít z kacířství, mu vzalo poslední zbytky naděje i síly.

Jan Hus 3/3

Ve svých kázáních Jan Hus zdůrazňoval, že opravdovou lásku k Bohu dokazuje jen život podle Kristových přikázání a jen takový může být služebník Boží. Dovožoval, že hříšného církevního hodnostáře, včetně papeže, není tudíž třeba poslouchat. Taková kritika církve nejenže nesmírně popuzovala její představitele, ale zároveň je děsila. Husův výklad Božího slova považovali za znevažování víry a církevního řádu. Zároveň považovali za důležité, aby koncil vyřešil již ne dvoj-, ale trojpapežství, a tudíž nechtěli dát prostor k veřejné diskusi o myšlenkách narušujících jednotu a mocenské působení církve.

Nemocný a dlouhým vězněním vyčerpaný Hus ztrácel sílu k obhajobě, přesto se ale nevzdával naděje, že bude konečně pochopen. Odmítal veškeré kompromisy. Ani ve chvíli, kdy se Zikmundovým zásahem podařilo dosáhnout slyšení před koncilem a předložení nezfalšovaných článků z Husova spisu De ecclesia, nepřijal Hus návrhy smířlivěji smýšlejících kardinálů, které by ho ochránily před smrtí na hranici. Místo toho potvrdil platnost svého tvrzení, že není třeba poslouchat nejen duchovního, ale ani světského panovníka, který žije v hříchu.

Tím ovšem ztratil podporu římského císaře a zpečetil svůj osud. Betlémský kazatel, jehož názory byly pro prosté věřící nadějí i jistotou víry v Boha, nedokázal popřít sám sebe. Nemohl odvolat, co nekázal a nechtěl odvolat to, co kázal. 6. července 1415 vzplála hranice, na níž byl ke kůlu přivázán Jan Hus. Muž, který zemřel v ohni, protože žil v pravdě. Muž, kterého církev ukrutnou smrtí umlčela, aby jej lidé citovali i po šesti stech letech.

Režisér Jiří Svoboda: Náš Hus je zakořeněný v jihočeské vesnici, kam se vrací.

V jednom starším rozhovoru jste řekl, že sice jste rebel, ale netoužíte pro nějakou pravdu nijak zvlášť trpět. Jaký typ rebela byl podle Vás Jan Hus?

Odpověď na svou otázku najdete ve filmu. Ctím profesi scenáristy, kdybych se s ním zásadně rozcházel v názorech na dané téma nebo na postavy příběhu, nemohl bych přijmout jeho scénář. Takový film bych netočil. Myslím si, že ve všech filmech, které jsem režíroval, je čitelný můj názor. Osobně mám blíže ke Galileovi než k Husovi, byť jeho trvání na pravdách, o nichž byl přesvědčen, je impozantní. Díky tomu je také významnou historickou postavou, která ovlivnila celoevropské směřování z temnoty středověku do novověkého chápání světa.

Také jste v jednom rozhovoru řekl, že pokud chcete ztvárnit nějakou historickou postavu, pak musíte použít všechno, co z ní dělá integrální bytost. Co všechno jste použil, aby byla z Husa integrální bytost? Jsou ve filmu detaily, na kterých jste trval, a které „polidšťují“ Jana Husa? Výstižnější bude, když řeknu, že ve filmu nenajdete u postavy Jana Husa jediný detail, na kterém bychom se předem nedohodli se scenáristkou. Přečetl jsem velké množství literatury vztahující se k Janu Husovi a době, ve které žil. Více než rok jsem se s paní Kantůrkovou pravidelně scházel, abych co nejlépe porozuměl jejímu vnímání hlavních postav a aby i ona porozuměla mé představě filmového zpracování. „Náš“ Hus je zakořeněný v jihočeské vesnici, kam se vrací. Umí se bavit a duchaplně žertovat. Je důvěřivý. Má dobré přátele, z nichž jen někteří jsou skutečně dobří. Není planý moralizátor, o každé výzvě, která se před ním ocitne, uvažuje.

Hudbu k filmu složil Michael Kocáb. Jak probíhala Vaše spolupráce a jaké měl od Vás zadání?

Na samém začátku mi Michal řekl několik důvodů, proč ho práce na takovém projektu zajímá. Za nejkurióznější jsem považoval ten, že je synem evangelického faráře. Přestože se známe dlouho, nevěděl jsem to. A rozhodující byl jeho profesionální přístup a strhující nadšení. Dal jsem mu přečíst scénář Evy Kantůrkové, byl na několika dnech natáčení a ještě před tím, než viděl sestřižené scény, mě lákal do studia, aby mi mohl přehrát první hudební motivy. Hned naprvé mi dal několik variant na výběr a s každým dalším setkáním v jeho studiu ve mně narůstal pocit, že tu vzniká něco výjimečného. Michalova „hudební filozofie“ přesouvá Jana Husa z minulosti do současnosti nejen pro něj typickým, rockově syrovým způsobem, ale i s dobově a tematicky nezbytnou vznešeností a grácií.

Co musí splňovat příběh, aby se z něj mohlo stát plnohodnotné filmové drama?

Pokud existují nějaké recepty, nejsou k ničemu, jak dokazuje současná filmová i televizní tvorba. Nejúspěšnější režiséři excelentně boří všechna pravidla, která se zdála být nezpochybnitelná. Ale to je na několik odborných seminářů... na to se nedá stručně odpovědět. V zásadě ale platí některé axiomy Aristotela – postava musí mít ve vývoji dramatický oblouk, musí odpovídat na dilema, které je mu vnuceno vnějšími okolnostmi, přičemž jeho odpověď má vždycky zásadní důsledky pro jeho další život. Zrcadlem rozporu jsou postavy, které hlavního hrdinu obklopují – především Páleč a Jeroným... atd.

Pracoval jste kdysi na projektu Deset století architektury. Mluvil jste lokačním do jejich práce?

Do stejnojmenného dokumentárního cyklu České televize jsem natočil asi pětadvacet dílů o jednotlivých architektonických památkách. Byla to krásná práce, při níž jsem se s principy gotické architektury mohl velmi důkladně seznámit. V roce 2010 jsem pro velkou výstavu na Pražském hradě realizoval dvě hodinové multimediální prezentace – gotiku a baroko.

Při výběru a návrzích lokací hraného filmu se ale na stejné objekty musíte podívat jinýma očima, mají-li sloužit příběhu. Komunikuji v přípravách s architektem, kterým byl v tomto případě vynikající Jiří Sternwald. Architekt přichází s celkovou koncepcí výběru lokací a jejich dotvořením. A rovnocenným partnerem nám u těchto debat byla velmi erudovaná vedoucí produkce Eliška Sekavová. A samozřejmě kameraman Vladimír Smutný. Kameraman nakonec rozhodujícím způsobem zasvětlením a způsobem snímání určuje výtvarný charakter filmu.

Volba Matěje Hádky pro hlavní roli může být pro mnohé překvapivá. Co bylo rozhodující pro Váš výběr? Je to jeho civilnost, nebo právě fakt, že si jej málokdo v podobné roli uměl představit? Jak si vlastně vybíráte herce pro své filmy, řídíte se instinktem, necháte si od někoho poradit?

Poslouchám mnohé návrhy, ale nakonec se rozhoduji sám. Měl jsem jistou představu, na roli jsem zkoušel asi šest herců. Matěj Hádek naplňoval mou představu o Janu Husovi nejlépe. Nasnímané herecké zkoušky jsou zcela průkazné. To mne naučil můj hlavní profesor na FAMU Karel Kachyňa. Matěj Hádek se na natáčení velmi pečlivě připravoval, byl soustředěný, trpělivý i profesionálně pokorný. Natáčení s ním byl pro všechny přítomné velký zážitek. Matěj patří k herecké elitě. Ale rád konstatuji, že s hereckými výkony ve všech rolích filmu o Janu Husovi jsem spokojen. Například Jan Dolanský vytvořil nadmíru lidskou postavu Štěpána Pálče s velkými úzkostmi a pokušeními. Vladimír Javorský představil strhující kreaci v postavě Václava IV., impulzivního vladaře, který odmítá zasahování církve do svých kompetencí.

Jak moc jste při natáčení konzultoval s Evou Kantůrkovou? Nechal jste si poradit i co se hereckého obsazení týče? A obecně – do jaké míry musí režisér dělat kompromisy, aby naplnil představu scenáristy?

S paní Kantůrkovou jsem konzultoval literární i režijní verzi scénáře, ale o natáčení jsem jí, pokud mi to čas dovolil, posílal jen stručné zprávy. Hlavním tvůrcem audiovizuálního díla je režisér. Příliš mnoho rádců, kterým režisér podléhá, má za následek rozbředlý výsledek bez energie. Herecké obsazení patří k těm nejzásadnějším rozhodnutím, s hercem pracuje režisér, nikoli rádci. Stejně rozhoduji v konečné instanci o výběru lokací a jejich podobě, o kostýmech, o výpravě, atd.

Která z postav kromě Jana Husa je pro Vás přitažlivá, pro diváka inspirativní?

Snažil jsem se, aby všechny postavy, tedy i ty vedlejší, vyvolaly u diváků zájem o zcela mimořádnou osobnost naší historie. Myslím si, že i lidé, kteří se o historii moc nezajímají, by měli být zaujati jednou z nejvýznamnějších postav našich i evropských dějin. Moc takových nemáme.

Štěpán Páleč byl zloduch, nebo prostě niterně přesvědčený stoupenec dobového establishmentu?

Na postavě Štěpána Pálče mě nejvíce provokoval fakt, že blízký přítel Jana Husa se na koncilu v Kostnici stal jeho hlavním žalobcem. Nemohl jsem se zbavit otázky, co se stalo, že se jejich vztah tak zásadně změnil. Páleč přece musel vědět, že Hus může jako kacíř skončit na hranici. Poslal ho vlastně na smrt. Ve filmu jsem pak pracoval s fakty, na jejichž základě jsem vytvořil dramatickou hypotézu. Páleč se z vyznavače Wyclifa zcela zásadně názorově mění poté, co ho vzdoropapež Baldassare Cossa téměř rok vězní v Boloni v kasematech. O příčinách této

změny jsem se snažil přesvědčit i autorku scénáře, paní Kantůrkovou.

Co pro nás znamená či může znamenat Jan Hus dnes? Co by dělal, čím by se zabýval, co by kritizoval, pokud by se narodil do dnešní doby?

Dovedu si spíše představit, čím by nebyl, kdyby se narodil do dnešní doby. Ale možná by byl papežem, což mě občas napadne, když čtu názory současného papeže Františka. Asi by opět radil církvi: „Chceš-li kralovat s Kristem, miluj s ním i chudobu...“ Náprava světských věcí by pro něj asi byla nadměrně těžkým oříškem. Jistě by byl ohromen náboženskou chladností příslušníků svého národa. A asi by se divil některým historikům, jak interpretují jej i jeho dobu.

Zatím poslední filmové zpracování tématu je z roku 1954 Otakarem Vávrou. V čem spatřujete rozdíly mezi pojetím Miloše Václava Kratochvíla jako scenáristy tehdy a Evy Kantůrkové dnes?

Nečetl jsem scénář, podle kterého točil Otakar Vávra, nemohu tedy posoudit. Profesor Vávra natočil film neobyčejně emocionálně působivý ve své době. Chodili jsme na něj v rámci školní výuky a nad Husem jsme slzeli. Vávra ho ovšem v duchu doby pojal jako sociálního buřiče, což Hus opravdu nebyl. Měl k prostým lidem vřelý vztah, chtěl, aby se učili číst Písmo a z něj čerpali návody pro svůj život, nikoli z kázání mravně zkažených kněží. V mnohém byl nesmírně moderním filozofem, a když čtete jeho kázání důkladněji, cítíte v nich ozvěnu nadcházejících časů osvícenství – kupř. Rousseaua a jeho představ o společnosti. Snad to tam najde i divák a bude mít Husa rád.

Mou ctižádostí bylo popsat historického Husa jako živoucí a nezaměnitelnou postavu, říká Eva Kantůrková.

Knihu Jan Hus jste psala před třiceti lety. Jak se změnil étos, symbolika pojmu Hus, boj za pravdu, boj proti establishmentu? Vnímáte nějaký posun, alespoň co se výkladu textu týče?

Myslím si, že Jan Hus symbolizuje jisté stálé hodnoty, a můžete se k nim hlásit nebo nemusíte, v jeho odkazu zůstávají platné. Husova podoba se oživuje s proměnami doby a růzností akcentů jeho odkazu. V 19. století a na začátku století 20. vnímali Husa jinak, než ho vnímáme dneska, přičemž pojem pravdy zůstává tím nejstálějším. S tím rozdílem oproti našemu poststosvícenskému času, že Hus za pravdu výlučně považoval Kristovo evangelium, Písmo svaté. Pokud jde o můj text, snažila jsem se jej oprostit od možnosti různých výkladů. Hus je jeden, ten ze začátku patnáctého století, a pokud se mu chceme přiblížit, tento jeho původní obraz zavazuje historika i spisovatele.

Jak se za těch třicet let změnil Váš pohled na události a postavy staré šest set let?

Neřekla bych, že se nějak změnil. Vycházela jsem přísně z pramenů, z Husových dopisů, z jeho kázání, jeho prací, a i z textů současných, protivníků i žáků. Na tom není co měnit, jen jsem se mohla snažit texty co nejpřesněji interpretovat. Tím neříkám, že jsem se vzdala svého názoru, ale v něm převažovala právě vůle nic nezakreslit.

Četbu Vaší knihy Jan Hus vysílala za normalizace Svobodná Evropa. Pamatujete si na nějaké ohlasy z této doby? Co tomu říkala Státní bezpečnost, co posluchači?

Kapitoly z knihy si sama vybrala a četla po převratu v rozhlase Vlasta Chramostová. Text prý vyvolal silnou nevělu jihomoravských katolíků. Že by knihu četli na Svobodné Evropě, nevím. Reakce totalitního režimu a Státní bezpečnosti na knihu byla symptomatická. Ještě za knihu rozhovorů jsem byla stíhaná dost přísným paragrafem a hrozilo mi několik let vězení, ale potom ani Přítelkyně z domu smutku ani Jan Hus, přestože jsem za obě knihy dostala v zahraničí literární cenu, se už ani jako postranní téma neocitly na programu mých výslechů. Bez policejního zájmu prošla i samizdatově publikovaná diskuse filozofů, historiků a teologů ke knize a pozornost policie nezbudil ani sborník prací k výročí Josefa Pekaře, který jsem editovala. Dalo se usoudit, že se politické stíhání nezávislých

knih režimu nerentovalo. Sborník s diskusí na téma „Je Jan Hus ještě živý“ přiřadil nakladatel posledního vydání knihy jako její přirozenou součást, protože se domníval, že tehdejší diskuse odpovídá i na některé dnešní otázky k Husovi.

Do jaké míry se Váš scénář shoduje s obecně panující, mnohdy schematizující představou o Janu Husovi?

Doufám, že vůbec ne. Mou ctižádostí bylo popsat historického Husa jako živoucí a nezaměnitelnou postavu, bez schematizujících příměsí. Hus by měl zazářit ve své skutečné, žádným dodatečným výkladem nezakreslené podobě. Jen tak se totiž dá pochopit smysl jeho reformátorství a jeho význam na zlomu věků. Můj literární problém s utvářením Husovy postavy způsobovalo hlavně to, že se z jeho osobního života zachovalo poměrně málo přímých svědectví, byly to hlavně útržky jeho vlastních vzpomínek a dopisů. Jen proces v Kostnici je podrobně zaznamenán v kronikách. Musela jsem tedy k jeho příběhu spoluutvářet příběhy postav, které s Husem nejbliž souvisely a ovlivnily jeho život. Výhoda postupu byla v tom, že související osoby nezanikly v Husově stínu, spíš naopak, a Hus se díky nim jeví plastičtěji. Ve scénáři k filmu jsem postavy redukovala na nejpodstatnější, a naopak o něco víc jsme zdůraznili význam přátelského vztahu Jana Husa s královnou Žofií, abychom film neochudili o přitažlivou ženskou postavu.

Zatím poslední filmové zpracování tématu je z roku 1954 Otakarem Vávrou. V čem spatřujete rozdíly mezi pojetím Miloše Václava Kratochvíla jako scenáristy tehdy a Evy Kantůrkové dnes?

Neznám scénář pana Kratochvíla, znám dost podrobně film Otakara Vávry. V jeho podání je výklad Jana Husa absolutně poplatný tehdejší žádané ideologii, Hus se tu jeví jako až fanatický vůdce potlačených lidových mas, a především jako sociální a národní reformátor. V Husových kázáních lze najít i jistý sociální akcent a pochopení, přece jen pocházel z lidových vrstev a měl k nim blízko, a prokazatelná je jeho péče o český jazyk; ale to obojí jsou projevy okrajové, druhot-

né, odvozené. Hus je především reformátor církevní. Nikdy nepopře, že je katolickým knězem, a smyslem jeho reformní touhy je obrození církve do původní kristovské podoby. Proto také evangelia a modlitby překládal do češtiny, tedy do jazyka prostých věřících (Hus říkal „lidiček“), aby ti k nim získali bezprostřední přístup i aby je vymanil z privilegovanosti kněží. Hus žije, pracuje a přemýšlí v době jedné z nejtěžších krizí západní křesťanské církve, a z toho pak odvislé krize i světského vládnutí, a překonává ji s nečekanou odvahou a originálně: nově formulovanou teorií církve. Pro Husa není Kristus pomyslnou postavou, bájí a mýtem, a Písmo mu není pouhou literaturou; Kristus je v jeho pojetí postava živá, je to podnět a závazný vzor, vnímá Krista natolik reálně, že se k němu odvolá ve sporu s papežem a že jej v teorii církve učiní hlavou společenství věřících křesťanů, předurčených a usilujících o spasení. Sám sebe na vrcholu sporu s oficiální církví nazve rytířem Kristovým, a jeho teologický názor naprosto odpovídá jím vyznávané platonické filosofii realismu. V některých tezích navazuje na Johna Wyclifa, ale i zde je svůj a kde je třeba, teze anglického teologa přizpůsobí českým poměrům. Jana Husa také mohlo ovlivnit evropské duchovní hnutí „devotio moderna“, „nová zbožnost“, jehož jeden ze zakladatelů studoval na pražské univerzitě už v době Husova života, a které také vracelo věřící k původnímu kristovskému ideálu. V tehdejších poměrech, kdy se církev už napevno ustavila jako instituce v čele s papežem a kardinály a biskupy jako svým tělem, nemohl koncil Husovy názory a činnost hodnotit jinak než jako heretické; když Husa obvinili, že zakládá novou církev. Natolik se cítil být katolickým knězem, že obvinění odmítl, a se znalostí budoucích evropských událostí a dějin by se dalo říci, že ani on sám nedohlédl vlastní převratnou zakladatelskou roli.

Která z postav kromě Jana Husa je pro Vás přitažlivá, pro diváka inspirativní?

Protože se složitost Husových činů, jeho teologie i filosofických názorů těžko převádí v jejich středověké podobě do dnes pochopitelného příběhu, přivymyslela jsem Husovi partnera; provází Husa hlavně při jeho sporech s koncilem, a jako jeho oponent objasňuje Husovu reformní i lidskou pozici. Jmenuje se Otec, je to dominikán, tedy člen řádu, jehož posláním bylo střežit pravost víry, je dosti vzdělaný, na koncilu by patřil k jeho umírněné názorové části, a jeho posláním není Husa odsoudit, ale přesvědčit ho o omylu. Postava nevznikla ve vzduchoprázdnu, jakéhosi Otce zmiňuje Hus poměrně často ve svých kostnických dopisech a podle výsledovatelných souvislostí Otec vězněnému Husovi různě pomáhá, možná dokonce vynáší z cely jeho tajné dopisy. Pro diváka má ten význam, že klade otázky, které by Husovi kladl i on sám. Jinak si myslím, že diváka zaujmou oba králové, Václav a Zikmund, při čemž Zikmunda jsme četli jinak, než jak je v Čechách obvyklé: není to „šelma ryšavá“ škodící Čechům, ale nadaný a rozhodný politik, usilující o zklidnění evropských rozporů a o překonání církevní krize uvízlé v trojpapežství; k Českému království, v němž je možným dědicem trůnu, má dvojaký vztah: rád by nahradil slabého Václava, a současně musí počítat s vůlí šlechty, a Husa, šlechtou podporovaného, by raději viděl pokorného a koncilem propuštěného, a až Husovou zásadovostí je donucen souhlasit s kacířskou hranicí.

Štěpán Pálec byl zloduch, nebo prostě niterně přesvědčený stoupenec dobového establishmentu?

Štěpán Pálec, jak já ho čtu, je tragická postava, rozhodně to není zloduch. Je panovačný, ctižádostivý, velice inteligentní a přemýšlivý, vzdělanec je to poměrně velkého formátu, ale taky člověk, který dřív mluví a jedná, než přemýšlí o důsledcích, tak jak to odpovídá jeho vznětlivé povaze. Pod tlakem oficiální církve, která jej obvinila z wyclifského kacířství, vždy znovu ustoupí od vyhraněných názorů, a svůj ústup, na rozdíl od Husa, chápe jako poznání. Ostré spory pak vede

i o tuto svou novou pozici a je v nich opět tak hlučný, že rozzlobený Václav IV. jej pro rozdmýchávání názorových rozbrojů ještě před kostnickým koncilem vypoví z království. V Kostnici Husa, s nímž bývali přáteli se společnými názory, obviní lidsky dost podle, je v žalobách iniciativní, ale současně se dá říct, že to dělá z vypěstovaného vnitřního přesvědčení: Hus ho irituje věrností původním reformním myšlenkám, zlobí ho, že je dál rozvíjí. Proti Husovi dokonce vypracuje vlastní teorii církve, odpovídající její tehdejší institucionální podobě a jejímu oficiálnímu mínění, a jako myšlenkový a duchovní čin se tento text nedá přehlédnout. Na srážku s Husem těžce doplatí, nesmí se z Kostnice vrátit do Českého království, kde byl po Husově popravě prohlášen veřejným škůdcem. Uchytil se jako nevýznamný doktor teologie v Krakově.

Co pro nás znamená či může znamenat Jan Hus dnes? Co by dělal, čím by se zabýval, co by kritizoval, pokud by se narodil do dnešní doby?

Hus se narodil na rozhraní dvou věků, gotiky a renesance, a jeho význam je také v tom, jak ve svojí činnosti a názorech dokázal skloubit obojí, idealistický platonismus gotiky a věčný aristotelismus renesance. Snad pro tento široký rozsah vědomí a možnosti působení zůstává stále živý: je co vybrat k přemýšlení. Původním a zatím nepřekonaným způsobem včlenil Jana Husa do moderního povědomí František Palacký. Vytvořil pro Husův odkaz moderní době zvláštní pojem, který převzal do svého výkladu Husa TGM a do svého filozofického pojmosloví i Karel Kosík. Je to pojem „božnost“. TGM jej spojuje s náboženskou představou a termín včlenil i do svého pojetí humanity a humanismu, Karel Kosík pojem chápe jako směřování člověka k dokonalosti. U obou „božnost“ znamená vztažení člověka k vyšším hodnotám, než je jeho věčný a osobní zájem. Do této řady myslitelů podle mého mínění patří i Milan Machovec. Nechci vypočítávat, kolik témat by si kritický duch Husova typu našel v dnešních poměrech, ale řekla bych, že to obecné, čím by se oproti dnešním kritikům

lišil, je právě ona „božnost“, duchovní nebo jiný princip, vyšší než jsem já sám. Je to asi to nejpotřebnější, co dnešní době a jejím převažujícím tendencím schází.

Má osobnost Jana Husa svou dobu v moderních dějinách? Které historické postavy jsou z Vašeho pohledu s Husem a jeho odkazem srovnatelné?

Bezprostředně na Jana Husa navazují Čeští bratři a velká postava českých a světových dějin, Jan Amos Komenský. Po sto letech od Husovy smrti přebírá v Německu Husovu teorii církve Martin Luther a němečtí luteráni na počest svých zakladatelů dají ve Wormsu zhotovit sousoší, na němž se sešel John Wyclif s Lutherem a Janem Husem. V moderních dějinách mě napadá Martin Luther King, který svým působením a celým životem připravil hlubokou změnu společenského vědomí a zvrát poměrů. Ozvuky Husa lze nalézt v činnosti a filozofii TGM. Jistou podobu lze vystopovat v životě a působení Mahátmy Gándhího. Spojuje je vědomý duch reformátorství a odpor k násilí, reformátorství to však není povrchově plastické, ale zasahuje hluboko do jimi odmítaných poměrů. Velmi emotivně, a také vědomě, připomenul Jana Husa Jan Palach, jehož čin nevývratně předznamenal protitotalitní převrat.

Konzultovali jste s režisérem Svobodou obsazení hlavních rolí? Je Matěj Hádek tím Janem Husem, kterého jste napsala?

To bych si nedovolila. Spisovatelova představa postavy je spíše myšlená než vizuální, to je režisérovo vidění a volba. Ostatně, kdybych chtěla trvat na podobě, kterou jsem si z různých náznaků odvodila, nebyl by to ani pan Štěpánek ve Vávrově filmu, ani renesanční podoba vysokého muže s pěstovaným voussem, a ani Šalounův Hus na Staroměstském náměstí; Jan Hus pocházel ze selského prostředí, postavou byl spíš sporý, někdo říká, že tlustý, a jako kněz se povinně holil. Tak podobně vypadá na ilustracích některých kronik. Ve filmu se nutně vytváří jakási jeho ideální, malinko mýtická podoba, a jsem zvědavá, jak veřejnost přijme Matěje Hádku, na pohled pohledného, ve výrazu civilního.

Díla kterých českých historiků pro Vás byla inspirací, oporou, korektivem?

Poprvé nás jako studenty získal pro Jana Husa profesor Josef Macek. Našla jsem poznámky z jeho přednášek, ta o Husově popravě byla rozmazaná slzami. Stejně silně mě ovlivnil Josef Pekař, zahrnující celou husitskou dobu v knize o Janu Žižkovi. Tento mistr všech mistrů, vědec s duší vizionáře a historik v oděvu básníka, kterého jsme za mých studií měli zakázaného a četli ho potají, pootočil můj citový prožitek z Husa ke vjemu výhradně intelektuálnímu. Stalo se to ve chvíli, kdy Pekař pojmenoval Husovu víru vírou gotickou, a Husova doba se přede mnou rozestřela v celém pestrém a zlomovém obrazu. Řekla bych, že v Pekařově pojetí dává Husova činnost a smrt hluboký nejen historický, ale i filozofický smysl. A přiznám se, že dalších historických studií a monografií bylo už jen pár; spisovatel musí ctít postavu, kterou a o které vypráví, je jí podřízen, musí si chránit čistotu obrazu, který o ní vytváří; je tedy pro něj holou nutností vyhýbat se jejím cizím zaujatým výkladům. Protože v opačném případě by se mu mohlo stát, že bude popisovat právě ten jiný zaujatý obraz. (Toto vysvětlení, prosím, berte jako sdělení profesní a věcné, nikoli elitářské.)

12. kapitola Vašeho Jana Husa se jmenuje „Jistota poslušnosti a neposlušnost svědomí“. V jaké podobě se s tímto rozpořem setkáváte dnes?

Titul kapitoly spíš vyjadřuje uzavřenost světa, ve kterém Hus žil, a také uzavřenost systému, ve kterém jsem knihu psala. V nich obou ostře kontrastovaly stavy jako poslušnost a vzpoura, přizpůsobivost a svědomí, kdežto dnešní uspořádání našeho světa staví proti sobě kontrasty jiné. Například toužebný zisk osobního uplatnění a pláč svědomí. Taky se to dá vyjádřit jadrněji: sobectví proti solidaritě, jáství proti loajalitě. Pálec, jehož se kapitola týká, by v dnešním podání vyzněl jako chytrý chlapík, který při dobývání ctižádostivého cíle tak přesně uhaduje svoje omezení a možnosti, že je úspěšně překonává.

Jak se ve Vašem scénáři, respektive ve filmu odráží skutečnost, že Hus byl především věřící člověk a jádrem celého sporu je jeho, dle dobových měřítek, hereze?

O podstatě Husovy hereze jsem psala v předchozí otázce, a pokud jde o film, v něm je bodem dějového zvratu právě Husovo odvolání ke Kristu. Dramatický moment, který rozhoduje o jeho životě a ve kterém Hus neodvratně zpochybní autoritu instituce, již považuje za neřádnou, a nad níž odvoláním postaví ideální pravdu Písma. Ve filmu Kristův obraz provází všechny důležité scény, je to stálý výtvarný motiv a dějový impuls.

Jak se díváte na postoj dnešní katolické církve vůči Janu Husovi?

To mi nepřísluší posuzovat. Katolická církev se ústy papeže omluvila za Husovu popravu, ale nedořešila jeho názorový střet s koncillem. Když ta jednání probíhala, potěšilo mě, když jeden člen z českého výboru pro Husovu rehabilitaci řekl, že moje kniha při jejich jednání pomohla. Při přípravě filmu jsme o pojetí scénáře jednali jak s ekumenickým výborem pro Husovy oslavy, který vede pan biskup František Radkovský, tak přímo s panem kardinálem Dukou. Nešli jsme si pro schválení scénáře, spíš jsme považovali za slušné dopředu ujistit, že nechystáme jakoukoli ideologickou provokaci v té či oné podobě, ale že nám jde o to zobrazit Jana Husa v jeho pokud možno nejvlastnější podobě.

A jak hodnotíte čas, který přišel takřikajíc „po Husovi“, tj. husitské války?

Výbuch husitských válek bezpochyby vyprovokovalo Husovo upálení na kacířské hranici. Přitom výsledkem husitského hnutí byla nakonec dohoda české šlechty a reformní církve s basilejským koncillem, a prosazení náboženských svobod na celá dvě století. Tím husitská vzpoura, i ta násilná Žižkova, včlenila České království do středu evropských dějin. Jako všechny velké příběhy, i příběh husitských válek je dvojaký, a tím také nepřestává být živý.

Michael Kocáb: Jan Hus byl mimořádnou osobností českých dějin. Pro mne možná nejvýznamnější.

Jak se rodí filmová hudba? Stačí Vám znát příběh, hlavní dramatickou linku, nebo konkrétní scény musíte nejprve vidět a skládáte přímo na ně?

Příběh, jako je ten Husův, je dostatečnou inspirací pro úvodní, nezávazné náčrty hlavních motivů. Dokud ale nedostanete sestřih filmu, nemůžete pokračovat, protože nevíte, jak režisér téma uchopil. Jestli chce nabídnout divákovi spíše emocionální obraz Husova života, nebo se soustředí na co nejpřesnější historický výklad. Nevíte také nic o výpravě, kameře, hercích, kostýmech, způsobu střihu atd.

Filmové hudbě se věnujete už od osmdesátých let. Jak moc se liší přístupy jednotlivých režisérů, se kterými jste za ta léta pracoval, k filmové hudbě? Jaký přístup razí Jiří Svoboda?

Například Juraj Herz se snaží provrtat pod povrch základního příběhu. Dramatizuje, psychologizuje, občas kontemplanuje, ale také šokuje. Dává velký prostor hudbě a má o hudbě ke svému filmu velmi přesnou představu. Skladateli se s ním dobře pracuje. Věra Chytilová zase hledala neomšelá a překvapivá spojení obrazu a zvuku a práce s ní byla krásným dobrodružstvím. Jiří Krejčík zase miloval absurditu a například po mně vyžadoval i absurdní hudbu. „Jak to má znít, pane režiséře?“, ptal jsem se ho jednou. „Jako když se někdo uprdne.“ „Jo, aha“, odpověděl jsem zmateně. Jiří Barta mi dal ve svém Krysaři volné ruce, já se plně napojil na jeho múzu a bylo. Každý režisér je jiný.

Jiří Svoboda mne překvapil tím, že na mne nechal i hudební dramaturgii. Musel jsem vymýšlet místa, kde by se hudba hodila, navrhnout její styl a zkomponovat ji. To je, dle mého názoru, velmi rozumný a správný přístup. Lze ho ovšem použít jen v případě, když má režisér ke skladateli velkou důvěru. Odměnou může být lepší výsledek, než kdyby byl skladatel režisérem posunován.

Jsou nějaké hudební motivy v trilogii Jan Hus, které jste si musel v diskusích s režisérem prosazovat?

Ano. Režisér Svoboda mne svým přístupem nechával v určité nejistotě, zda jsem to udělal správně a pokud ano, jestli se mu to ale bude líbit. Správné ještě neznamená hezké. Donutil mne tak k daleko většímu úsilí, než kdyby mi předem naordinoval konkrétní místa pro hudbu a styl. Já jsem pak vyžadoval schůzky u sebe ve studiu, na kterých jsem jemu a dramaturgyni filmu paní Marče Arichtevě hudbu předváděl a o každé scéně jsme diskutovali. Při tom se ukázalo, že Jiří Svoboda má pro filmovou hudbu vyzrálý cit a je schopen mi velmi dobře poradit. Nakonec Jan Hus je jeho skvělé dílo, a kdyby mu chybělo všestranné nadání, nikdy by ho takto nedokázal natočit.

Na hudbě jste spolupracoval mimo jiné také s Matějem Ruppertem a Ivou Bittovou. Proč jste si zvolil zrovna tyto dva umělce a jaká přesně je jejich úloha?

Matěj Ruppert je můj hudební miláček a kdykoli něco dělám, vždy mne napadne jako skoro první. Je úžasný zpěvák a ve filmech to bude slyšet. Zpívá hlavní píseň opravdu nádherně. K tak mimořádnému umělci se hodí jen další mimořádný umělec. Již dlouhou dobu sleduji vzestup Ivy Bittové na světovou úroveň. Je úžasná zpěvačka, skladatelka a houslistka a byl jsem rád, že se ujala nazpívání originální Husovy písně „Jezu Kriste, šcedrý kněže“, kterou jsem zinstrumentoval do moderní polohy. Oba tam však mají i další party. Nesmíme však zapomenout na ústředního instrumentalistu filmu, na kterého je celá hudba částečně navěšena. Je jím violový virtuóz Petr Kukovič, jehož nástroj zní ve filmech nejčastěji.

Z violy se mu podařilo dostat neskutečně nádherné tóny, rytmizace a zvuky a velmi mi moji práci ulehčil. Kytarové sólo ve scéně upálení nahrál australský kytarista, dnes již světový Glenn Proudfoot. Bylo pro mne překvapením, že jeho tvrdý metalový styl režisér akceptoval. Pro temné kostnické scény jsem však musel získat nějaký naprosto subordinérní zvuk. Obrátil jsem se proto na „neuchopitelného“ hudebního kreativce Ondřeje Smeykala, který souhlasil, že mohu některé z jeho subsonických hrdelních zpěvů použít. Myslím, že se na něj budu obracet častěji. Je to fakt síla. Napsal jsem cca 80 minut hudby pro velký orchestr a sbor a cca 20 minut hudby jsem vyrobil ve svém studiu. Protože jsem měl na tři filmy jen dva a půl měsíce, požádal jsem o orchestrální supervizi Lukáše Sommera, který se skvěle postaral o celou orchestrální postprodukcii. Od kontroly a oprav partitur, přes dvě samostatné orchestrace až po rozpis partů a následnou hudební režii. Dokonce mi pomáhal i můj syn Miki, který mi sháněl některé zvuky, jako například zvony, různé šumy, či zvukové akcenty. Nakonec jsme to vše natočili v televizním studiu. Epoque orchestra skvěle dirigoval Jan Kučera a Kühnův sbor jako obvykle skvěle zpíval. O krásný zvuk orchestru se postaral zvukový mistr Michal Pekárek. To on arcí umí.

Sledujete a hodnotíte zpětně své starší hudební počiny? Jak „stárne“ filmová hudba oproti „nefilmové“ hudbě?

Moc nestárne. Když si pustím třeba Krysaře, neudělal bych ho dnes lépe. Aby to neznělo chlubitivě, dodám: spíše hůře. Ani balet Odysseus. Dnes se díky computerům práce zejména na partiturách zjednodušila a tak mohu psát rychleji. Ale také se více na všechno spěchá. Takže plusy se vyrovnávají s minusy. Vždy záleží na tom, aby člověk svoji práci neodfláknul a měl na ni dost času. Když pracujete usilovně a poctivě, múza vás ve štýchu nenechá.

Když se vrátíme zpět k Janu Husovi, co pro Vás osobně znamená jeho příběh? Jak vnímáte osobnost Jana Husa dnes, 600 let po jeho upálení?

Tak to je téma na diplomovou práci. Jan Hus byl mimořádnou osobností českých dějin. Pro mne možná nejvýznamnější. V návaznosti na Johna Wyclifa předstihнул o sto let Lutherovu reformaci. Wyclif, Hus i Luther byli ve svých dobách prohlášeni tehdejšími papeži za kacíře. Wyclif stačil umřít, Luther se uchýlil na hrad Wartburg a Hus se statečně vydal do Kostnice, aby své myšlenky hájil. Jak se mu to povedlo, všichni víme. Ten spor je kupodivu stále živý. Jan Hus zůstává dodnes kacířem, protože ho tohoto nařčení žádný následující koncil nezbavil. Jan Pavel II sice v roce 1999 Husa uznal jako reformátora církve, ale některé Husovy „bludy“, (například, že kněz ve hříchu neplatně udílí svátosti) jsou dodnes katolickou církví odmítány. Jan Hus byl velikán, který dokázal pohnout dějinami Evropy, a který položil základní kameny k reformaci a následnému vzniku protestantské církve a mučedník, který za pravdu neváhal obětovat svůj život. Takových je v našich dějinách málo. Jsem zvědav, co řekne filmu naše katolická církev.

Matěj Hádek: Lidé se za šest set let příliš nezměnili

Co Vám prolétlo hlavou, když jste se dozvěděl, že byste mohl hrát Jana Husa? Zavolal mi někdo od režiséra Jiřího Svobody s tím, jestli bych měl zájem přijít na kamerové zkoušky, že je nás na tu roli asi pět adeptů. Tak jsem se tomu zasmál. Upřímně, napadlo mě, že bych si v životě mohl zahrát cokoliv, ale že bych hrál Jana Husa, tak to mě nenapadlo ani ve snu.

A věděl jste v tu chvíli o Husovi něco víc než z hodin dějepisu?

Věděl jsem, že odstranil spřežky a že měl poměrně revoluční názory. Bojoval proti odpustkům v církvi a pokrytectví obecně. Kromě toho také proti lidské malosti. Takže vlastně proti tomu, s čím bojujeme dnes, proti stejným nešvarům. Touze po moci, pomlouvám, falešným svědectvím, politice a ideálům zneužitým ve prospěch lidí, kteří touží po moci více než po tom, aby byli šťastní.

Znáte to více než šedesátileté zpracování Jana Husa od Otakara Vávry?

Jenom z dětství. Dívali jsme se na něj ve škole. Snad každý rok jsme měli upálení místo učení, takže jsme byli rádi. Všichni jsme pak sborově koukali na televizi. Ne že by mě to podání Zdeňka Štěpánka, potom co jsem se dozvěděl, že Husa hrát budu, nezajímalo. Nicméně vím, že u něj to byl opravdu osobnostní projev. Byl tak dobrý, že co by už u jiného bylo přes čáru, tak u něj fungovalo. Měl takový expresivní mladý projev, asi na hranici nějaké autenticity, když to řeknu slušně. Herectví se vyvíjí jako každá jiná profese.

Jiří Svoboda říkal, že pokud chce někdo ztvárnit historickou postavu, musí použít všechno, co z ní dělá celistvou bytost. Co pro Vás znamená najít celistvost v šest set let starém historickém charakteru?

Začnu asi tak, že o historii toho, v porovnání s jinými, opravdu moc nevím. Co se týče postavy, tak člověk se vždy snaží využít určitou dávku empatie, kterou dostal do vínku. Zkusme si představit, co řeší středověký člověk a co řešíme dnes my. Podle mě je to pořád jedno a to samé. Pořád je tam hledání těch absolutních hodnot a snaha jich dosáhnout. Dostal se ke mně scénář Evy Kantůrkové, který je podle jejího vlastního románu. Potom jsme o Husovi dlouze diskutovali s Jiřím Svobodou, který mi o něm vyprávěl. A doporučil mi monografii pana doktora Františka Šmahela Jan Hus. Tu jsem si přečetl a dozvěděl jsem se různé zajímavé detaily o raném středověku, ale ten hlavní pocit, který jsem z toho získal, byl, že člověk se za těch šest set let příliš nezměnil. A to se týká těch věcí, o kterých jsem mluvil, jako jsou touha po moci nebo pomlouvání. Když se na to podíváte tímto prizmatem, tak tam najdete milion styčných bodů. Tenkrát stačilo, že někdo přijel do Kostnice a o někom z „Čech“ něco prohlásil. A bylo to dané. Mohlo to být použito jako důkaz před soudem. Dělo se vlastně to, co se děje dnes. A to, že někdo ve jménu ideálů zcela využívá masu lidí ke svému osobnímu prospěchu, to z mého pohledu dělá spousta neosvícených autoritativních vládců a jsou to věci, proti kterým už Hus tehdy bojoval. Sto let po něm to byl Martin Luther. Je to problém celého lidstva a člověk se stále nezměnil. „Technicky“ možná ano, ale pořád nás ovládají stejné pudy. Nenažranost, agresivita, touha zabít. Vidím v tom hodně styčných bodů. Dneska si akorát čistíme zuby a létáme do vesmíru, ale v našich vztazích moc velký posun není.

Vnímáte Husa jako nějaký „zbožštěný“ mýtus nebo stoprocentně doloženou historickou osobnost?

Stoprocentně doloženou historickou osobnost. My jsme malý národ, a proto, když to řeknu s nadsázkou, i čistě statisticky máme těch velikánů málo. Navíc se komunisté postarali o to, aby zlikvidovali elity našeho národa. To, co nezvládli nacisté, to dodělali komunisté a s nimi spojený vliv Sovětského svazu. A elit u nás opravdu ubylo, protože buď emigrovali, nebo je někdo pozavíral nebo rovnou zabil. Já jsem hrdý na to, že

jsem Čech a vím, že mezi námi byla spousta hrdinů, o kterých se ani nemluví, a že příklady táhnou. A je fajn, když se mladí lidé dozvědí, že nejsme žádní srabi.

Co může být podle Vás na Husovi zajímavé pro mladého člověka?

Je to jasná zpráva o tom, že když jste inteligentní člověk a můžete společnosti něco dát, respektive si od ní díky svým schopnostem a inteligenci i něco vzít, tak je nejlepší stát na straně dobra. Není to mýtus a jako příklad bych mohl opět uvést autoritativní vůdce, kteří kašlou na lidi. Morálka a svědomí jsou strašně důležité. A to většína těchto vládnoucích elit nemá. Proto jenom kopou kolem sebe, nebo jsou nemocní mocí. Jiří Svoboda mi ukazoval, co bych si měl z jeho pohledu o Husovi přečíst. Díky těmto indiciím jsem pochopil, že s Husem nemusím mít žádný problém ve smyslu, že je to velíkán a že byl jiný než ostatní. Díky těm věcem jsem pochopil i to, jak výjimeční lidé žijí v naší době, přičemž on byl výji-

mečný zejména touhou po spravedlnosti. To, co si přál, si myslím přejí i lidé v dnešní době. Něco takového chtěl i Václav Havel.

Co myslíte, že by Hus dělal dnes?

Myslím, že dnes by dělal to samé co tenkrát. Rozčiloval by se nad zlodějny, nad neschopností, podivoval by se nad omilostňováním. Je to stejné jako s Palachem a Zajícem. Měli pocit, že to má cenu a byli ochotní přinést největší oběť, to znamená vlastní život, ve jménu lepší budoucnosti. Pro mě je to boj dobra se zlem.

A jaké si myslíte, že je o Husovi obecné povědomí dnes?

To nedokážu odhadnout, protože ani moc nevím, jak se tomu například věnují děti ve školách. Samozřejmě, že to lidé řeší. Starší ročníky pamatují i Štěpánka. Nemáme tu tolik osobností evropského nebo světového významu a on byl hybatelem dějin. Z naší malé země vzešel někdo, kdo byl v dějinách stejně zásadní jako Martin Luther, Churchill

nebo Franz Josef. Kdybych ho měl k někomu připodobnit, tak by to byla Milada Horáková a všichni lidé, co si přáli lepší budoucnost pro všechny a ne jen pro sebe. A byli za to ochotni položit největší oběť. A kromě toho, on byl skutečně mudrc. Jiří Svoboda mi říkal, že podle něj neměl ani tolik původních myšlenek a že měl úžasnou syntetickou paměť. Všechno dokázal na základě toho, co si nastudoval. Dával věci do souvislosti a předával je dál. Ostatně byl například hrozně populární mezi střední šlechtou. Zpovědníkem velkého množství lidí. Duchovní eso své doby. A nejenom u nás. Byl velmi populární.

Jak probíhala fyzická nebo jazyková příprava na roli?

Lehce jsem zhubnul, protože Hus byl trochu „asketický“ a co se týče mluvy, vycházel jsem ze scénáře Evy Kantůrkové. I Jiří Svoboda mi říkal, když jsme se bavili o staročeštině, že by tomu nikdo nerozuměl. Navíc by bylo velmi složité se ji učit a vůbec to správně

interpretovat. Paní Kantůrková s Jiřím Svobodou použili veskrze moderní češtinu, moderní jazyk, ale v lehce stylizovaných větech. Režisér mě pochopitelně hlídal, a když se mu něco nelíbilo, tak mi to okamžitě řekl. Naopak když byl spokojený, mlčel.

Projekt Jan Hus byl také výjimečný tím, že jste natáčeli v obrovském množství historických lokací...

Strašně se mi líbilo natáčení na Křivoklátě. I když ho znám, tak mě znovu dostal. Pak mě nadchl vodní hrad Švihov u Plzně. Úžasná stavba. Dá se říct, že lokace tady byly v hlavní roli. Těm se hodně věcí přizpůsobovalo. Nejtěžší bylo natočit kázání v Betlémské kapli. Bylo tam šílené vedro. Ale obecně jsem si to natáčení s Jiřím Svobodou a kameramanem Vladimírem Smutným opravdu užíval. Tito dva matadoři českého filmu mají vpravdě evropský talent. Jsou to sehraní chlapi, kteří dělají řemeslo čtyřicet let a je radost s nimi pracovat. Já byl šťastný, že jsem s nimi mohl natáčet.

Marika Šoposká, královna Žofie, o inspiraci Hrou o trůny, jždě na koni a královské koruně.

Co podle Vás měla žena žijící před šesti sty lety jinak oproti té dnešní a co jí naopak chybělo?

Myslím, že zásadně se u žen nepředpokládalo, že by v životě chtěly něčeho dosáhnout nebo se v něčem realizovat. Jejich úkolem byla starost o domov a děti. Ostatní věci zajišťovali muži. A ty vznešenější měly na

starost opravdu možná jen vyšívání. Dneska ženy zvládají jak svou práci, tak rodinu. Společnost je tak nastavená a automaticky se to očekává.

Žofie Bavorská byla římská a česká královna. Jak jste k roli manželky tehdejšího vládce přistoupila Vy a kde jste hledala inspiraci?

V době natáčení jsem se zrovna koukala na seriál Hra o trůny, takže třeba co se týče skloubení stylizace role a přirozenosti, nebo toho, jak herci nosí dobové kostýmy a zacházejí s dobovými rekvizitami, třeba zrovna tam. I když je tento seriál úplně o něčem jiném. Pak jsem si samozřejmě zjišťovala o Žofii historická fakta na internetu.

Jak jste se poprvé setkala s Janem Husem?

Určitě ve škole. Do té doby jsem znala jen upalování hadrové panny na čarodějnice. A přišlo mi tenkrát úplně neuvěřitelné, že někdo upálil živého člověka. Dávala jsem si ruku nad oheň a snažila si představit to utrpení. Ted' zpětně nevím, jestli jsem vlastně nebyla trošku divná.

Během natáčení jste oblékla velké množství dobových kostýmů. Dokážete si představit, že by se ještě dnes nosilo mimo kamery něco takového?

Absolutně ne, i když zvyknout se dá na všechno. Šaty problém nebyly, ale když jsem měla mít celý den kožich až na zem, který vážil možná dvacet kilo, tak jsem se druhý den nemohla málem hýbat. A ještě tedy musím říct, že královská koruna taky není nic extra pohodlného. No, neměli to ti panovníci jednoduché.

Co pro Vás bylo na natáčení Jana Husa nejtěžší?

Určitě naučit se jždě na koni. Tak, aby vypadala autentická, hodna královny. Měla jsem skvělé učitele Jirku Malíka a Vaška Plánku, kteří mě dva měsíce cepovali a nevzdali to se mnou, i když myslím, že ze mě na začátku byli hodně zoufalí. Ale myslím, že to nakonec dopadlo skvěle a dokonce se jim ve mě podařilo i zažehnout lásku k jždě na koni.

Michal Dlouhý: Zikmund není záporná postava.

Jak jste se poprvé setkal s Janem Husem?

Jako studentovi, který díky své absenci školní docházky (způsobené již tehdy častou spoluprací s ČT), se mi nejprve vybavuje datum 1415, jelikož bylo dobře zapamatovatelné. :-)

Říká se, že padouši se vždycky hrají lépe než kladní hrdinové. Dá se podle Vás uherský král Zikmund považovat za padoucha? Co Vás na jeho charakteru nejvíce zaujalo?

Král Zikmund podle mě není záporná postava. Jeho snaha o sjednocení byla moudrou myšlenkou. Paradoxně bychom mohli postavit do pozice komplikující postavy Jana Husa.

Mohl byste prozradit, jak se ideálně připravit na roli postavy, která je od nás více než šest set let vzdálená? Je třeba nějaká zvláštní, například jazyková příprava, nebo studium historickým materiálů a zasazení do kontextu?

Ideální je mít pro tuto roli dobrý tým. Tedy: autora, režiséra, kameramana, kostýmního návrháře, maskéra, odborného poradce a celé zbylé osazenstvo, které na tomto projektu spolupracovalo. Pak to jde jak po másle! :-)

Jeroným Pražský, Jan Plouhar: Dnes se mluví příliš rychle.

Jak jste se poprvé setkal s Janem Husem?

První vzpomínka byla už snad ze školky, že nějakého Jana upálili a starší děti mě strašily, že jsem taky Jan, tak ať si dám pozor.

Jeroným Pražský byl český filozof a náboženský myslitel upálený roku 1416 v Kostnici. Jak se herec připravuje na roli postavy s reálnými základy, která je od nás vzdálená více než šest set let a co je pro její pochopení klíčové?

Jednoznačně tím, že se snažím získat co nejvíc informací.

Historické kostýmní velkofilmy se u nás moc netočí. Jakých hlavních rozdílů oproti zbytku současné produkce jste si během natáčení všiml a co Vás nejvíce překvapilo?

Zas tak odlišné od jiných natáčení to nebylo, snad jen ve velikosti komparzu. Jinak kostymérky byly natolik připravené, že jsem si téměř žádného rozdílu oproti jiným natáčením nevšiml.

Pracoval jste před natáčením nějak výrazně s jazykem? Přece jenom, v té době se mluvilo dost odlišně oproti dnešku.

Způsob mluvy jsme občas změnili s panem režisérem přímo na place, jinak jsme se drželi scénáře. Změna byla snad jen v rychlosti mluvy, dnes se mluví příliš rychle, kdežto v té době měli lidé, zvláště ti učení, na rozmluvy mnohem víc času.

O vzniku filmu Jan Hus

Třídílná historická freska Jan Hus, která vznikla během 63 natáčecích dní a jejíž hrubá stopáž vydala na 35 hodin materiálu, je jedním z největších solitérních projektů České televize v celé její historii. Dokládá to i fakt, že samotného natáčení se zúčastnilo přes dva tisíce komparzistů. V rámci dosažení co možná největší míry autenticity navštívil štáb, v čele s režisérem Jiřím Svobodou, celou řadu historických míst. Mezi ty nejvýznamnější pak vedoucí produkce Eliška Sekavová řadí města: Prahu (Anežský klášter, středověký skanzen Řepora), Kutnou Horu (kaple Božího těla, chrám sv. Barbory, kostel Matky Boží na Náměti) a Cheb (hrad, chrám sv. Mikuláše) hrady Křivoklát, Lipnici nad Sázavou, Karlštejn, Zvíkov, Kost, Švihov a Točnick. Natáčelo se také v okolí Terezína, Milevska a Jetřichovic. Nejdále z hlavního města České republiky se tvůrci vypravili na západ, do Chebu. První klapka, z celkových 736, padla 14. června loňského roku. Natáčení se pak v říjnu téhož roku přerušilo vzhledem k roční době, přičemž tvůrci trpělivě čekali na sníh do letošního ledna, během kterého se realizovaly zimní dotáčky. Pro celou trilogii bylo ušito celkem 1500 kostýmů, mnohé další si produkce vypůjčila. Na scény, které vznikaly v Chebu, musely být pro převoz kostýmů vyčleněny dva velké kamiony. Závratné je i číslo vyrobených rekvizit, kterých tvůrci připravili přes dvanáct set. Velmi výrazná část byla vyrobena v dílnách České televize. Jednou z nejzajímavějších prací byla bezpochyby příprava kopií ručně psaných dokumentů a knih. Mezi nejvýraznější „kopie“ patřila například Bible Václava IV. nebo Husův breviář od královny Žofie. Středočeský kraj pak na natáčení výjimečně zapůjčil faksimilii říšské císařské koruny. Mezi objemově největší rekvizity se pak podle Elišky Sekavové řadí vybavení sálu kostnického koncilu, a to amfiteátr vyřezávaných stěn a křesel, včetně tří trůnů pro císaře a kurfiřty.

Jan Hus

Režie **Jiří Svoboda**
Scénář **Eva Kantůrková**
Dramaturgie **Marča Arichteva, Jan Maxa**
Hlavní kameraman **Vladimír Smutný**
Hudba **Michael Kocáb**
Střih **Jan Mattlach**
Zvuk **Jiří Melcher**
Kostýmy **Alena Schäferová**
Architekt **Jiří Sternwald**
Vedoucí produkce **Eliška Sekavová**
Manažer realizace **Jaroslav Kučera**
Kreativní producent **Jan Maxa**

Producent: Česká televize

Koproducenti:
Arte, G.E.I.E.
Three Brothers, spol. s r.o.
Trigon Production, s.r.o.

Hrají

Matěj Hádek	Jan Hus
Milan Kňažko	Otec dominikán
Vladimír Javorský	Václav IV.
Marika Šoposká	královna Žofie
Michal Dlouhý	král Zikmund
Jan Dolanský	Štěpán Páleč
Jan Plouhar	Jeroným Pražský
David Novotný	Křišťan z Prachatic
Václav Neužil	Jan z Chlumu
Petr Štěpán	kardinál Zabarella
Tomáš Dastlík	kardinál Cosa
Luboš Veselý	generální vikář Kbel
Petr Klimeš	Jan Protiva
Adrian Jastraban	kostnický biskup
Hartmut Krug	Meistermann
Petr Lněnička	Zbyněk Zajíc, pražský arcibiskup

